

öltő, képzeletbeli, ugyanakkor valóságos katekumenátus a család részére.

Leveleiben nem fél olyan komoly hétköznapi kérdéseket érinteni, mint a kereszténység és az iszlám kapcsolata (ez a Szentháromságról való tanítás magyarázata során kerül elő), vagy az ezotéria hatása a hétköznapi szellemiségére. A keresztény hit mibenlétét a mindennapokban igyekszik megragadni. Határozottan rámutat azokra a különbségekre, amik a keresztény hit lényegét jelentik, ugyanakkor megkülönböztetik és elhatárolják minden más lelki áramlattól vagy gondolkodásmódtól.

A hitét kereső olvasót lépésről lépésre vezet be a keresztény hitéletbe. Nem fél szembenézni azokkal a kételkedő, sőt provokatív kérdésekkel sem, amelyeket a hitkeresők szegedhetnek szembe a túlteologizált vagy épp ridegen tálalt keresztény tanítással, amit a hétköznapiokban megtapasztalnak. Szerzőnk nemcsak azt tekinti feladatának, hogy megismertesse a keresztény tanítás fő pilléreit, hanem azt is, hogy megmutassa, mennyire vonzó azokat életre váltani, mennyi türelem és kitartás kell hozzá, mikor a kereső ember nagy falakba ütközik, akár társadalmi vagy egyházi közegben, akár saját lelki világán belül.

A leveleket olvasva együtt fejlődünk a képzeletbeli családdal, akiknek életét finom érzékenységgel tárja elének a teológus lelkipásztor. És észrevétlenül is egyre közelebb kerülünk a keresztény hit lényegéhez.

Ajánljuk a könyvet mindazoknak, akik magukat keresőknek tartják, és azoknak is, akik a hitet kereső emberekkel foglalkoznak, s igyekeznek útmutatást adni nekik. Szerzőnk korszerű módon és vonzóan tárja fel keresztény hitünket. Érdemes tanulni tőle.

*Thorday Attila*

## Sipos Imre SJP: Az evolúció misztériuma. Az értelem és a remény felragyogása

Szent János Apostolról és Remete Szent Pálról Nevezett Szerzetesek, Miklósi, 2020.

Sipos Imre a Szent János Apostolról és Remete Szent Pálról Nevezett Szerzetesközösség tagja, lelkipásztor és biológus. Az elmúlt évtizedekben több publikációja jelent meg, és számos előadást tartott az evolúció és a teológia kapcsolatáról. Az itt bemutatott közel kétszáz oldalas kötet a fejlődéstan egészén vezet végig az olvasót, érintve az univerzum kialakulását, a biológiai evolúciót és a hominizációt.

A könyv egyértelmű bizonyítéka a szerző hívő látásmódjának. Írása határozott elveken nyugszik. Vallja, hogy a világ értelmes és logikus alapokon áll, így az megismerhető, benne ok-okozati kapcsolatok tárhatók fel. A természetben felfedezhető a fejlődés, az evolúció jelensége elfogadandó magyarázata a világ alakulásának. Ugyanakkor ennek a fejlődésnek iránya van, célja alapvetően az ember megjelenése. A szerző rámutat továbbá, hogy a természettudományos vizsgálatok és megfigyelések alapján megismerhető a fejlődés hogyanja, de a létezés megjelenésének oka nem. A „miért van valami, mint inkább semmi?” kérdésre a természettudomány maga nem képes válaszolni, az csak magasabb szintű „okkal” és eredettel magyarázható. A fejlődés és a rend kialakulása ugyanakkor értelmes rendezőt, rendezővel követel, azaz az evolúció vizsgálata elvezethet bennünket egy magasabb szellemi valóság, a Teremtő felfedezésére. A teremtés és az evolúció nem két egymást kizáró tényező (a szerző keveset foglalkozik az evolúció tagadóival), hanem a fejlődés a teremtés megvalósulása, mivel a létezők magukban hordozzák az önfelülmú-

lás lehetőségét, a teremtés pedig másodlagos okokon keresztül képes realizálódni.

A kötet első fejezete a témafelvezetésén túl a munka alapvetése. Felveti a végső rendező elv igényét, és arra hívja az olvasót, hogy ne csupán a részleteket, hanem a nagy egészet vizsgálja. Külön részt szentel az evolúció és a bibliai teremtésselbeszélések összeegyeztethetőségének. A szerző erősen bírálja a redukcionizmus álláspontját érveket sorakoztatva fel annak tarthatatlanságára.

A második, harmadik és negyedik fejezet bemutatja az univerzum és benne a Föld kialakulását, valamint az életfeltételek létrejöttét, végigvezet a kémiai evolúció folyamatán, bemutatja az első élő organizmusok kialakulását és a többsejtűség megjelenését, majd végigköveti az evolúció folyamatának nagy eseményeit. A könyv mindezt nagyon sok példával, megfigyelések és kísérletek bemutatásával illusztrálja alapvetően tudományos ismeretterjesztő stílusban. Követése a laikus olvasó számára is élvezhető, néhány alapfogalom ismeretén túl nem igényel előzetes, mélyreható fizikai, kémiai vagy biológiai ismereteket, néhol pedig maga a kötet magyarázza meg a fogalmakat. Írása közben a szerző sokszor rácsodálkozik az általa szemléltetett logikus és rendezett voltára, a teremtés csodájára. Az olvasót is erre akarja rávezetni, amikor például így ír: „Természettudományos vizsgálódásaink során ráérzünk, hogy a világegyetemben hihetetlen pontossággal készül valami, valakinek, valamiért...” (40.). A negyedik fejezet részletesen ismerteti az evolúciónak azokat a trendjeit (komplexitás növekedése, kefalizáció, a szabadság növekedése, az önzetlenség jelensége), amelyek a hominizáció folyamatának különösen fontos előfeltételei voltak.

Az ötödik fejezet azután részletesen ismerteti a Homo sapiens megjelenését. A főemlősök fejlődésének és az előemberek kialakulásának ismertetésén túl a szerző rámutat a

kulturális evolúció jelentőségére. Bemutatja a ma élő ember egészen sajátos és mással össze nem téveszthető egyedi voltát, amely a természetbe ágyazottságát nem tagadva megmutatkozik kommunikációs, tanulási és társas képességeiben, önzetlenségében, tudományos és művészeti tevékenységében, valamint vallásosságában. A kötet egyértelműen hitet tesz amellest, hogy „az evolúció tengelye és irányítúje az ember” (65., Teilhard de Chardint idézve), egy *teológiai* vezérelt folyamat (102.), amelynek célja és értelme az ember kialakulása. Ez a fejlődés és alakulás nem vezethető vissza csupán természetes okokra. Bár a folyamatban véletlenszerű események, az emelkedő valószínűség és az önfejlültség jelensége felfedezhető, az egésze rátekintve, különösen a fejlődés törekénységét és kis valószínűségű eseményeit szemlélve mégis megállapíthatjuk egyfajta vezetettséget, rendezettséget és külső végső okság jelenlétét.

Könyvünk így vezet el minket az ötödik fejezet utolsó szakaszához, valamint a végső fejezethez, amelyekben a szerző a fejlődés elsődleges értelmére mutat rá: a természetben megjelenik az ember, aki testben és lélekben létező szellemi, értelmes lény, ugyanakkor egyfajta „hiányleány” – aki nyitott a transzcendenssel, az Istennel való találkozásra és kegyelmének befogadására. Az emberi lélekről a szerző vallja, hogy annak léte önmagából a természetből nem magyarázható, és bár előfeltétele volt a fejlődésben kialakult emberi lény létrejöttének oka és kapcsolata az anyagi világgal csupán természettudományos ismeretekből, például a neurobiológiai jelenségekből nem következik. Nem csupán mennyiségi változásnak, a komplexitás növekedésének vagyunk itt tanúi: egy teljesen új minőség jelenik meg a világban. A szellemi, lelki ember létrejöttét tehát kiemelkedik az evolúciós jelenségből, ezen a ponton Isten egészen sajátos teremtő tevékenységével találkozunk. Ugyanakkor az

irányított fejlődés adja meg a lehetőségét és előfeltételét, hogy megjelenjen az ember, aki képes találkozni Istennel. Ezért is mondhatjuk, hogy a fejlődés „a kegyelem kerete”: az egész folyamat célja, hogy megszülessék az ember, aki képes befogadni Isten kegyelmét és együttműködni vele. A halhatatlanságra teremtett ember megjelenése pedig legalább akkora lépés, mint magának az életnek a létrejötte.

A szerző mondanivalóját irodalmi idézetekkel szövi át, a művészet eszközeivel is elősegíti a teremtésre való rácsodálkozást. A kötetben néhol feltűnnek életvezetésre vonatkozó megfontolások is; a szerző buzdítja az olvasót, hogy a természet jelenségeiből is vegyen példát saját életének alakítására.

*Dobszay Márton Benedek OFM*

## Chiara Lubich: Az egység lelkiisége

Budapest, Új Város, 2020. (ford. Fekete Mária, Paksy Eszter, Szőkefalvy-Nagy Eszter és mások)

Chiara Lubich születésének idei centenáriuma kedvező alkalom arra, hogy a magyar olvasók közelebb kerüljenek a Fokoláre Mozgalom alapítójának lelkiiségéhez. Krízisektől sújtott korunkban semmi sem fontosabb, mint visszatérni egy olyan keresztény lelkiiséghez, amely mögött valódi istenkapcsolat és hiteles tanúságtétel van. *Az egység lelkiisége* című kötet, amely nagyon sokféle írást foglal magában, tartalmas olvasmány, komoly lelki feltöltődést ígér. A kiadványt már formai szempontból is nagyfokú igényesség jellemzi; az olvasó rendelkezésre bocsátott háttéranyag (jegyzetek, bibliográfia, életrajz stb.) kiváló. A kötet tartalmi szinten sem okoz csalódást, mivel egyszerű szavakkal nagy mélységekbe viszi az olvasót.

Chiara Lubich egyénisége korszerű abban az értelemben, hogy szüntelenül a lelki fejlődés és a keresztény megújulás útját keresi egy gyorsan változó világban. 1920-ban látta meg a napvilágot az olaszországi Trentóban. Már kamaszkorában érezte a vágyat az élet-szentségre. Bár nagyon vonzotta Assisi Szent Klára ferences lelkiisége, nem vonult kolostorba, hanem a világban maradván kereste az elkötelezett keresztény élet új lehetőségeit. Igyekezett megtalálni a „negyedik utat” a szerezetesség, a papság és a családi élet mellett. A második világháború bombatámadásai nem törték meg lelki erejét, hanem arra ösztönözték, hogy a világban maradván is Istennek szentelje magát. Trentói házáat megsemmisítő bombatámadás érte; ő pedig pontosan ekkor tapasztalta meg azt, hogy semmi sem rombolhatja le Isten szeretetét irántunk. Evangéliumi kisugárzása másokra is áttért, és így alapította meg az első „fokolárt”, azt a lelki mozgalmat, amely azóta az egész világon elterjedt. E családi tűzhelyeket átjárja Isten izzó szeretete és az Istenre találás élménye.

*Az egység lelkiisége* című kötet olvasása során az evangéliumi öröm mindig megtapasztalható. Az öröm segít szétszűrni Isten szeretetét az emberek között; ezzel magyarázható a Chiara Lubich által életre hívott mozgalom gyors sikere. Isten öröme a megtapasztalása arra sarkallta, hogy ezt az élményt igyekezzen a lehető legtöbb embernek átadni. Kitartóan megmaradt abban a törekvésében, hogy választ adjon kortársai szenvedéseire. Előadásaiban, felszólalásaiban, írásaiban mindig kora emberét szólította meg. Tudatában volt annak, hogy nem lehet a keresztény örömről és boldogságról beszélni a fájdalom és a szenvedés hordozása nélkül.

Ezért találjuk Chiara Lubich kötetének a középpontjában az elhagyott Krisztus újra és újra visszatérő alakját. Hallanunk kell azt a már-már kétségbeesett kiáltást, amely